

Makale Gönderim Tarihi: 15.03.2021 Makale Kabul Tarihi: 03.06.2021

Araştırma Makalesi

TEFSİRLERİN GENELİNDE DİKKAT EDİLMİYEN BİR KONU OLARAK YAHUDİ MÜNAFIKLAR*

Sami KILINÇLI**

Öz

Kur'an'da konular genellikle muhataplar, zaman ve mekân gibi unsurlar açıkça zikredilmeden anlatılmaktadır. Bu anlatım âyetlerin doğru tefsir ve te'viline ulaşabilmek için metin içi ve metin dışı bağlamın bilinmesini gerekli kıldığı için tefsirin kaynağı dil ve tarih olmaktadır. Âyetler klasik siyer ve rivayet ağırlıklı tefsirlerde anlatılan bilgiler temelinde anlaşılmadığında asıl anlamı ve muhatapları doğru tespit edilememekte, dolayısıyla eksik anlaşılmaktadır. Bu duruma bir örnek de Yahudi münafıklar konusudur. el-Bakara ilk yüz âyette nifak ehliyle ilgili birçok bilgi nakledilmektedir. Mukâtil b. Süleyman (ö. 150/767), İbn Hişam (ö. 218/833), İbn Habîb (ö. 245/859) ve Taberî (ö. 310/923) gibi bazı erken dönem kaynakları bu âyetlerin muhataplarının Yahudi münafıkları olduğunu kaydetmektedir. Bu bilgiler el-Bakara Sûresinin esbâb-ı nüzul rivayetleriyle de örtüşmektedir. Bu durumda Medine'de nifak hareketi özellikle Yahudiler arasında başlamış olmaktadır. Ancak klasik ve modern dönem tefsirlerinde bu konudan hemen hemen hiç bahsedilmemektedir. Nifak ve münafıklık mevzu bahis olduğunda ağırlıklı olarak Abdullah b. Übey ve çevresindeki isimlere atıfta bulunmaktadır. Ancak İbn Übey'in münafıklığı Bedir savaşıdan sonra başladığı göz önüne alındığında el-Bakara'daki ayetleri onunla ilişkilendirilmesi tarihen tutarsız olmaktadır. İbn Übey'in nifak konusunda meşhur isim olması ve ilk dönem kaynaklarının dikkatli bir şekilde okunmaması gibi hususlar bu âyetlerin tefsir ve te'vilinde anlam değişmesine sebep

---

Atf: Kılınçlı, Sami. "Tefsirlerin Genelinde Dikkat Edilmeyen Bir Konu Olarak Yahudi Münafıklar". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26:1 (2021): 1-22.

* Bu çalışma 5-6 Mart 2021 tarihinde Adana'da yapılan 6. Çukurova Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi'nde "Tefsirlerde Dikkat Edilmeyen Bir Konu Olarak Yahudi Münafıklar" ismiyle yapılan sunumun genişletilmiş halidir.

** Doç. Dr. Çukurova Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı, kilincisami01@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8232-7474

olmuştur. Yahudi münafıklar ve İslam karşıtı faaliyetleri Âl-i İmrân ve el-Mâide Sûrelerindeki bazı âyetlerde de ele alınmaktadır. Yahudi münafıklar konusuna dikkat edilmemesi ve nifak konusunun Arap münafıklar merkezinde ele alınması ilgili âyetlerin eksik anlaşılmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu konudaki bilgi eksiklik ve yanlışlığı Medine'de Müslüman toplumun oluşum aşamalarının, Yahudiler, müşrikler ve münafıklarla yaşananların, Kur'an'ın nüzûl sürecinin doğru anlaşılmaması ve tefsir tarihinde ortaya çıkan anlam değişimlerinin görülmemesiyle de sonuçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'an, Yahudi, Münafık, Yahudi Münafık.

Jew Hypocrites As A Subject Not Paid Attention In General Of Tafsirs

Abstract

Issues are generally stated in Quran without referring to elements as addressees, time and place explicitly. As this narration requires the knowledge of the intra-text and extra-text context to acquire correct tafsir and ta'wil of verses, the source of tafsir becomes language and dates. When the verses cannot be understood on the basis of the information given in tafsirs based mainly on classical prophetic biography and narratives, the genuine meaning and the addressees cannot be detected properly and so this causes deficiency in understanding. The issue of Jew hypocrites can be given as example of this. Various information is provided in el-Bakara first hundred verses concerning dissension competent. Early period resources as Mukâtil b. Süleyman (d. 150/767), İbn Hişam (d. 218/833), İbn Habîb (d. 245/859) and Taberî (d. 310/923) recorded that the addressees of these verses are Jew hypocrites. This information also coincides with Asbab al-Nuzul narratives of el-Bakara Sura. In this case, the movement of dissension started particularly among Jews in Madinah. However, this issue was barely mentioned in classical and modern period tafsirs. The subject of dissension and hypocrite is explained within the centre of Abdullah b. Übey et.al., being the leading name on this issue. But, connection of the verses in el-Bakara Sura with as İbn Übey Bedir was inconsistent in terms of dates as he became a hypocrite afterwards. Reasons such as İbn Übey's being a well-known name on the issue of dissension and failure in reading the first period sources advertently result in the variations of meaning in tafsir and ta'wil of these verses. Jew hypocrites and their anti-Islam acts are handled in in some verses of Âl-i İmrân and el-Mâide Suras. Not paying attention to the issue of Jew hypocrites and dealing with the issue of dissension within the centre of Arab hypocrites cause lack in understanding of related verses. Lack of knowledge and misinformation on this subject also end up in not observing the changes in meanings occurring in the history of tafsir and misunderstanding the

incidents happened among Jews, polytheists and hypocrites and the phases of formation of a Muslim community in Medinah and the process of descend (nuzul) of Koran.

Key Words: Tafsir, Quran, Jew, Hypocrite, Jew Hypocrite.

Giriş

Kur'an'ı anlamak ilahi vahyi, Allah, insan ve kâinat ilişkisini anlamak olduğu kadar bütün bu bilgileri yaşayan Hz. Peygamber ve muhataplarının tecrübelerini de anlamak demektir. Bu yönüyle tefsir faaliyeti bir yönüyle ilahi vahyin hangi toplumsal yapılarda hangi süreçlerde nasıl yaşandığını anlama çabası demektir. İslam vahyi Hz. Peygamber'in sireti içinde vücut bulmuştur. Siret ise Müslümanlar, Mekkeli müşrikler, Medineli Yahudiler, Necranlı Hıristiyanlar, münafıklar ve Medineli müşriklerin ilişkileri bağlamında yaşanmıştır.

Kur'an'da olaylar, konular ve şahıslarla ilgili durumlar genellikle zaman, mekân ve isim verilmeden anlatılmaktadır. Bu anlatım sadece âyet metinleri üzerinden hangi konunun kimlerle alakalı olarak anlatıldığını anlamayı zorlaştırmaktadır. Âyetlerin bağlamları çerçevesinde tefsirlerinin doğru yapılabilmesi için cahiliye dönemi, Hz. Peygamberin hayatı, muhatapları, tebliği ve mücadelesi konusunda derinlikli ve kuşatıcı bilgiye sahip olunması gerekmektedir. Aksi takdirde Mekke ve Medine'de bulunan sosyal ve siyasal gruplar ile bu gruplar arasındaki ilişkilerin gelişim süreçleri yeteri kadar doğru ve derinlikli anlaşılmadığında birçok âyetin gerçek muhatabı ve ilk anlamı doğru tespit edilememektedir. Tefsir faaliyeti Arap dili, örfü, tefsir rivayetleri ve sîret bilgisi üzerine kurulu olduğu için tefsirin kaynağı dil ve tarih olarak belirlenmiştir.

Klasik tefsirler okuyucuyu birçok âyetin ilk muhatab ve anlamı konusunda çok farklı rivayet ve bilgilerle karşı karşıya getirmektedir. Bu durumda okuyucunun farklı esbâb-ı nüzul ve tefsir rivayetleri arasında tercihe gitmesi gerekmektedir. Okuyucunun bu tercihinde isabet edebilmesi için nüzul-sîret ilişkisine dair ilk kaynaklar temelinde bir alt yapıya ve bu rivayetleri değerlendirecek bir bakış açısına sahip olması gerekmektedir.

Âyetlerin doğrudan muhataplarını ve ilk anlamını tespitite nüzul-sîret ilişkisini, erken dönem İslam tarihi ve tefsir kaynaklarındaki bilgileri yeterince dikkate almamak birçok konuda olduğu gibi Kur'an'daki münafıklar ve özellikle de Yahudi münafıklar konusunun eksik anlaşılmasına sebep olmuştur. Münafıklar ve Yahudi münafıklarla ilgili eksik ve yanlış anlamaya özellikle el-Bakara Sûresinin ilk yüz âyeti örnek teşkil etmektedir.

el-Bakara ilk yüz âyette nifak ehliyle ilgili birçok bilgi nakledilmektedir. Mukâtil b. Süleyman (ö. 150/767), İbn Hişam (ö. 218/833), İbn Habîb (ö. 245/859) ve Taberî (ö. 310/923) gibi erken dönem müellifleri bu âyetlerin Yahudi münafıkları anlattığını nakletmektedirler. İlgili âyetlerde münafıkların karakteri anlatılmakla birlikte Yahudilerden mi yoksa Araplardan mı veya hangi kabileden oldukları anlatılmadığı için tefsirlerin genelinde, nifak ve münafıklarla ilgili yapılan çalışmalarda yaygın ve meşhur bilgi olan Abdullah b. Übey ve çevresi olarak açıklanmıştır. İbn Übey (ö. 9/631) Bedir sonrasında münafıklığa başladığı için âyetlerin onunla ilişkilendirilmesi tarihen tutarsız olmaktadır. Bu bilginin yaygınlık kazanarak konuyla ilgili tek doğru bilgi gibi algılanması Yahudi münafıklar konusunun neredeyse unutulmasına dolayısıyla bu âyetlerin anlamlarının anlam değişmesine sebep olmuştur. Abdullah b. Übey'in münafıklaşmasından önce nazil olan ve muhatapları genellikle Yahudiler olan bu âyetlerin Abdullah b. Übey ve çevresi olarak anlaşılması siyerdeki gelişmelerin, Yahudi-Arap-Müslüman ve münafık ilişkilerinin yanlış anlaşılmasıyla da sonuçlanmaktadır. Biz bu çalışmada Yahudi münafıkların kimler olduğu, bazı Yahudilerin niçin münafıklaştığı, Hz. Peygamber ve İslam muhalifleriyle ne tür ilişkiler kurdukları, el-Bakara Sûresinin ilk bölümlerinde kimlerin anlatıldığını, âyetlerin Abdullah b. Übey ve çevresiyle ilişkili olup olmadığını gibi konuları özellikle ilk dönem sîret kaynakları ve rivayet ağırlıklı tefsir eserleri temelinde ele alacağız.

1. Medine'de Arap-Yahudi Varlığı ve İlişkisi

İslam'ın doğduğu dönemde Medine'de müşrik Araplar ve Yahudiler yaşamaktaydı. Araplar Evs ve Hazrec kabilelerinden, Yahudiler Kureyza, Nadîr ve Kaynuka gibi büyük ve diğer küçük kabilelerden oluşmaktaydı.¹ Hem Araplar hem de Yahudi kabileleri boylar halinde dağınık yaşıyorlardı.

Medine'ye ilk önce İsrailoğullarından Hz. Hârûn'un soyundan Kureyza ve kardeşleri Benû Hedl ve Amr geldiler. Nadîr oğulları ve Kaynukalılar ise daha sonra geldiler. Medine'de toplamda yirmiden fazla Yahudi boyu vardı. Bazıları Mescid-i Nebî'nin etrafındaki bölgelerde ikamet etmekteydiler.² Muhammed Hamidullah'a (ö. 1908-2002) göre Rasulullah (a.s.) tarafından teşrî edilen

¹ Ebü'l-Hasan Nureddin Ali b Abdullah b Ahmed Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ bi ahhâri dâri'l-Mustafâ*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulmecîd (Beyrût: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, ts.), 1/173-181; Ebu Muhammed Abdulmelik İbn Hişam, *es-Sîretu'n-nebevîyye*, thk. Mustafa es-Sekkâ vd (Şam: y.y., 2005), 1/43-44.

² Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 1/1161-165; Cevad Ali, *el-Mufassal fi târihi'l-'Arab kable'l-İslam*, (Bağdad: y.y., 1413), 4/128-130.

Medine-Şehir Devleti anayasasında, adı sanı belli olmayan dokuz Yahudi kabilesi zikredilse de bunlar, müttefiki buldukları yahut mevlası durumunda oldukları Arap kabileleri arasında dağılıp parçalanmışlardı. Tarihçiler eserlerinde bunları Kaynuka, Nadir ve Kureyza şeklinde üç ayrı kabile halinde toplamışlardır. Aynı şekilde Yahudi menşei olan ve şehrin kuzey-doğusunda yaşayan Benû Ureyd kabilesi de vardı.³ Çelikkol'un ulaştığı sonuçlara göre Medine'de Benû Zâûra, Benû Muhamham, Benû Sa'lebe gibi Medine'nin civarına ve Medine'deki büyük kabileler arasında yerleşen yirmiye yakın küçük Yahudi kabilesi vardı."⁴ Hz. Peygamber Medine'ye hicret ettiğinde şehirde takriben altı bin kadar müşrik Arap, dört bin kadar Yahudi ve elli kadar da Hıristiyan ikamet etmekteydi.⁵

Medine Yahudilerinde cemaat reisleri daha çok din adamlarından oluşmakta ve Hz. Peygamber zamanında Yahudi cemaat üzerinde tartışmasız otoriteleri bulunmaktaydı.⁶ Yahudilerle müşrik Araplar arasında çok farklı konularda sıkı ilişkiler mevcuttu. Araplar kitabî kültür ve birikime sahip olan Yahudilere saygı duymakta ve dini birçok konuda onlardan etkilenmekteydiler. Yahudiler müşrikleri kendi dinlerine çekmeye çalışmaktaydı.⁷ Yahudiler Araplarla beraber yaşamının sonucu olarak Arapçanın lehçelerine göre konuşmaktaydılar. Araplar İbranice bilmedikleri için Yahudiler Tevrat ve diğer kitaplarını Arapça tefsir etmekteydiler. Bunu özellikle de yahudileşen Araplar için yapmaktaydılar.⁸ Günümüzde Yahudilik ırkçı bir yapıya sahip olduğu için Yahudi bir anneden doğmayan kişiyi Yahudi olarak kabul edilmemektedir. Bundan dolayı da Yahudilikte misyonerlik faaliyetleri bulunmamaktadır. Yahudilerin müşrikleri Yahudileştirme gayretlerine dair burada naklettiğimiz ve konunun devamında nakledeceğimiz bilgiler İslam'ın doğduğu dönemlerde en azından Medine Yahudilerinde günümüzde hâkim olan ırkçı yapının henüz oluşmadığını ve Yahudilerin çevrelerindeki insanları kendi dinlerine davet ettiklerini göstermektedir.

³ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, çev. Salih Tuğ (İstanbul: İrfan Yayıncılık, 1991), 1/570-572.

⁴ Yaşar Çelikkol, "Cahiliye Döneminde Yesrib'in Etnik Yapısı (İlk Çağlardan M. 600 Yılına Kadar)", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi [Fırat Üniversitesi Dergisi: Sosyal Bilimler]* 15/1 (2005), 329-330.

⁵ Muhammed Hamidullah, *İslam Anayasa Hukuku*, çev. Vecdi Akyüz (İstanbul: Beyan Yayınları, 1995), 95.

⁶ Nuh Arslantaş, "Hz. Peygamber'in Çağdaşı Yahudilerin Sosyo-Kültürel Hayatlarına Dair Bazı Tespitler", *İSTEM: İslâm San'at, Tarih, Edebiyat ve Müsikisi Dergisi* 6/11 (ts.), 11-12.

⁷ Ali, *el-Mufassal*, 6/561; İzzet Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev. Mehmet Yolcu (İstanbul: Ekin Yayınları, 1998), 1/506-507.

⁸ Ali, *el-Mufassal*, 6/558-559.

Yahudilerle Araplar arasında sıkı ilişkiler kurulmasında ve bazılarının da Yahudi ve Hıristiyan olmasında bazı Arap çocuklarının İsrailoğullarına evlatlık olarak verilmesinin de etkili olduğu anlaşılmaktadır. Taberî'nin naklettiği rivayetlere göre Medine'de bebekleri yaşamayan, Yahudiliği kendi dinlerinden daha üstün gören müşrik kadınlar, "Eğer çocuğu yaşarsa onu Ehl-i Kitap gibi yetiştirmeleri için Yahudilere teslim edeceğine" dair adakta bulunmaktaydılar. İslam'dan önce ensarın yahudileşen ve Hıristiyanlaşan çocukları vardı. Anlaşmayı bozdukları için Medine'den sürgün edilmelerine karar verilen Nadîroğullarının arasında onlara evlatlık olarak verilen ve din değiştiren Arap çocukları da bulunmaktaydı. Aileleri çocuklarının sürgün cezasından kurtulmaları için İslam'a girmeleri konusunda baskı yapınca el-Bakara 256. âyetle uyarılmışlardır.⁹ Taberî, el-Bakara 27. âyetteki "*Allah'ın birleştirilmesini emrettiği şeyi keserler, koparırlar*" şeklinde eleştirilenlerin Yahudilere evlatlık olarak verilen ve kendi öz aileleriyle ilişkilerini kesen Arap çocukları olabileceğini de kaydetmektedir.¹⁰

İslam tarihi kaynaklarında Evs ve Hazrec'ten bir kavmin Yahudi olduğunu zikredilmektedir. Mesela Amâlik'ten kalma olan Benî Cuşne kabilesi Benî Rebîa kabilesinden bir adamı öldürdüklerinde Yahudilere sığınmışlardı. Yahudiler kendi dinlerine girmedikçe onları himaye etmeyeceklerini söyledikleri için Yahudiliği kabul etmişlerdi.¹¹

İzzet Derveze (1884-1984), Hicaz Araplarının, özellikle de Yesrib'tekilerin yahudileştiğini belirten birtakım rivayetlerin varlığından söz eder. Bu rivayetlere göre İsraililerle Araplar arasında soy ilişkileri meydana geldiği için Yahudilerden dayıları olan Araplar vardı. Bu nedenle Yahudiliğin Hicaz Arapları arasında bir ölçüde yayılmış olduğunu söylemek mümkündür. Fakat konuyla ilgili en doğru yaklaşım yahudileşen Arapların bireyler halinde olduğu ve dar çerçeveli kaldığıdır. Bütünüyle yahudileşen Arap kabilesinin bulunduğunu söylemek mümkün görünmemektedir.¹² İzzet Derveze Arapların Yahudileştiği iddiasına doğru bulmadığı için Yemen'deki Yahudi nüfusun sonradan yahudileşmiş Araplardan oluştuğu fikrini kabul etmemektedir.¹³

Konuyu daha açık bir şekilde ele alan çalışmalar da bulunmaktadır. Hamidullah'ın tespitiyle Medine sözleşmesi maddelerinde Beni Avf, Beni Neccar,

⁹ Ebû Cafer İbn Cerir Muhammed b Cerir b Yezid et-Taberî, *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî (B.y.: Dâru Hicr, 1422), 4/446-450.

¹⁰ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 1/440-441.

¹¹ Mustafa Safa, "Hicret Öncesi Medine'de (Yesrib'de) Sosyal Ve Dini Hayat", *Toplum Bilimleri Dergisi* 6/12 (2012), 211.

¹² Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, 1/404-405.

¹³ Bkz. Derveze, *Kur'an'a göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, 1/405-406.

Beni Haris, Beni Saide, Beni Cuşem, Beni Evs, Beni Sa'lebe ve Beni Şuteybe gibi Arap kabilelerin Yahudilerinden bahsedilmektedir. Bu durum Yahudilerle Araplar arasında velayet ilişkisi ile açıklanacağı gibi düşük bir ihtimalle de olsa bazı Arapların yahudileşmiş olduklarıyla da izah edilebilir.¹⁴ Hamidullah bu Yahudileri herhangi bir şerh düşmeden Yahudileşmiş Arap kabileleri şeklinde de tanımlamaktadır.¹⁵

Nuh Arslantaş da Medine'de Kaynuka, Nadîr, Kureyza ve Hedl gibi aslen İsraili olan Yahudi kabilelerin varlığından bahsetmektedir. Bunun yanı sıra köken itibarıyla Arap olup sonradan yahudileşen kabilelerin bulunduğunu da kaydetmektedir.¹⁶ Taberî'nin naklettiği rivayetlerden de çok da azımsanmayacak bir Arap nüfusunun yahudileştiği anlaşılmaktadır. Bu karışık ve yoğun ilişkiler nüzûl döneminde Müslüman-Yahudi ilişkilerinin zor ve karmaşık bir hal almasına sebep olduğu gibi sonraki dönemlerde konunun ve ilgili âyetlerin anlaşılmasını da zorlaştırmıştır.

Taberî'nin eserinde diğer tefsirlerde çok fazla görmediğimiz "muhacirler arasında yaşayan Yahudilerden" bahsettiği görülmektedir. Rivayete göre muhacirler arasında yaşayan Yahudilerle Hz. Peygamber arasında tartışmalar yaşanmaktaydı. Bu tartışmalardan birinde Yahudiler kendilerinin "Allah'ın oğulları ve en çok sevdiği kulları" olduğunu iddia etmeleri üzerine "eğer bu konuda samimi iseler derhal ölümü istemelerinin gerekliliği" açıklayan el-Bakara 94. âyet inzal edilmiş, fakat yaşamayı çok seven Yahudiler bu talebi reddetmişlerdi.¹⁷ Taberî'nin naklettiğine göre el-Bakara 34. âyette şeytanın Hz. Âdem'e secde etmemesi üzerinden muhacirler arasında yaşayan İsrailoğullarına "siz de şeytan gibi atalarınıza ve size lütfettiğim nimetlere doğru karşılık vermiyorsunuz" mesajı verilmiştir.¹⁸ 40. âyette muhacirler arasında yaşayan İsrailoğullarının âlimlerine Allah'ın nimet ve lütufları hatırlatılarak durumlarını kontrol etmeleri emredilmiştir.¹⁹ el-Bakara 49-55. âyetlerde ise İsrailoğullarına ataları gibi yanlış ve nankörlüğe devam ederlerse cezalandırılacakları beyan edilmiştir.²⁰ Aynı şekilde el-Bakara 64, 83, 84, 90; 94; 122; 246; 259 ve 261;²¹ Âl-i

¹⁴ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 1/573-574; İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-nebeviyye*, 1/275-276.

¹⁵ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 1/197.

¹⁶ Nuh Arslantaş, *Hz Muhammed Döneminde Yahudiler*, (İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Kur'an Araştırmaları Merkezi (KURAMER), 2016), 120.

¹⁷ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 2/267.

¹⁸ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 1/135.

¹⁹ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 1/593.

²⁰ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 1/689.

²¹ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 2/256; 200; 203; 255; 267;496; 3/447; 582;651.

İmrân 23 ve el-Mâide 19²² gibi âyetlerde de muhacirler arasında yaşayan Yahudilere hitab edilmiştir.

Diğer bazı tefsirlerde de bu Yahudilerden bahsedilmektedir. Mekkî b. Ebî Tâlib (ö. 437/1045) el-Bakara 21. âyetin muhataplarının muhacirler arasında yaşayan Yahudiler olduğunu kaydetmektedir.²³ İbn Kesîr (ö. 774/1373) ise el-Bakara 94. âyetin aynı muhataplara hitaben nazil olduğunu, özellikle de ahbâr ve âlimlerinin eleştirildiğini belirtmektedir.²⁴ Bu tefsirlerde nakledilenler Müslümanların muhatap olduğu Yahudilerin öncelikle komşuları ve günlük hayatta her daim beraber oldukları Yahudiler olduğunu, Medine'nin farklı bölgelerinde yaşayan Yahudilerle ilişkilerin daha az olduğunu göstermektedir.

2. Nifak ve Yahudi Münafıklar

Sözlükte "(tarla faresi) yuvasına girmek; (bir kimse) olduğundan başka türlü görünmek" anlamındaki nifâk masdarından türemiş bir sıfat olan münâfık kelimesi "inanmadığı halde kendisini mümin gösteren", "dinin bir kapısından girip diğerinden kaçan çifte şahsiyetli kimse" olarak da tanımlanmıştır.²⁵ Kur'an terminolojisinde münafık kelimesi halis münafıklar ve zihin karışıklığı, ruh bozukluğu veya irade zayıflığı yüzünden imanla küfür arasında gidip gelen, şüphe içinde bocalayanlar olmak üzere iki farklı tipteki insan için kullanılmaktadır.²⁶

Münafıklığın ne zaman ortaya çıktığı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Kalpte şüphe barındırma anlamında nifakın Mekke'de görüldüğü ancak bilinçli ve sistemli nifak hareketinin Medine'de başladığı kabul edilmektedir.²⁷ Demircan Kubâ'da Hz. Peygamber'in kaldığı evin taşlamasından hareketle nifakın Medine'de Hz. Peygamber'in hicretinden önce çıkmış olabileceğini kaydetmektedir.²⁸

²² Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 5/295; 8/273.

²³ Ebu Muhammed Mekkî b. Ebî Talib, *el-Hidaye ilâ bulûgi'n-nihâye*, (Câmiatü'ş-Şârika Külliyyatü'd-Dirâsâti'l-Ulyâ ve'l-Bahsi'l-İlm, 2008), 1654.

²⁴ Ebu'l-Fidâ İsmâil İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-'azîm*, thk. Mustafa es-Seyyid vd (Kahire: Müessesetu Kurtuba, 1421), 1/493-496.

²⁵ Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed Râgıb el-İsfehânî, *el-Müfredât fî garîbi'l-Kur'ân* (Kâhire: Dâru'l-Ma'rife, 1426), "nfk", 504.

²⁶ Hülya Alper, "Münafık", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Yayın Matbaacılık, 2006), 31/265-266. Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Abdulkadir Karakuş, *İman Esaslarıyla İlgili Kur'an Kavramları*, (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2020), 36-41.

²⁷ Abdullah Yıldız, *Hz. Peygamber ve Gizli Düşmanları Münafıklar*, (İz Yayıncılık, 2000), 33-34; Alper, "Münafık", 31/565.

²⁸ Adnan Demircan, *Hz. Peygamber Devrinde Münafıklar*, (İstanbul: Esra Yayınları, 1996), 29.

Nifak ve münafık denildiğinde akla ilk gelen isim olan Abdullah b. Übey çevresiyle birlikte Bedir zaferinden sonra münafıklığa başlamıştır. Abdullah b. Übey'in istemeyerek müslüman oluş sebebinin, Bedir Savaşı'nın Müslümanlar lehine sonuçlanmasında aramak lâzımdır. Bedir Savaşı'nda müşriklerin galip geleceğine inanan İbn Übey'in Medine'nin lideri olma ümidi yeniden kuvvetlenmişti. Bedir savaşında müşriklerin ileri gelenleri öldürülüp, bazı ileri gelenleri de esir olarak Medine'ye getirilmişti. Bunları gören Abdullah b. Übey yanındaki müşriklere: "Yaşananlar iktidarın Muhammed'e geçtiğini göstermektedir." diyerek onlara Hz. Peygamber'e biat etmelerini emretti. Hep birlikte Müslüman görünmeyi tercih etmek zorunda kaldıkları için Hz. Peygamber'e biat ederek Müslüman oldular.²⁹

Abdullah b. Übey ve çevresindeki münafıklar her daim Hz. Peygamber ve Müslümanlar için problem oluşturmuşlardır. İbn Übey Uhud savaşına giden bin kişilik İslam ordusundan "Muhammed beni değil, diğerlerini dinledi. Ne için savaştığımızı bilmiyoruz." gibi sözler sarf ederek münafıkları ve iman konusunda şüpheye olan toplam üç yüz kişiyi etkileyerek Medine'ye döndü.³⁰ Medine'ye dönenlerin üç yüz kişilik grubun İslam ordusunun üçte birlik kısmını oluşturduğunu düşündüğümüzde hicretin ilk yıllarında Medine'de ciddi bir nüfuzlarının olduğunu göstermektedir. Münafıkların hicri dokuzuncu yılda yapılan Tebük savaşına engel olmaya çalışmaları, Hz. Peygamber'e suikast düzenlemeye çalışmaları ve Mescid-i Dırar'ı planlamaları³¹ Medine'deki etkinliklerinin azalmakla birlikte ilerleyen yıllarda da devam ettiğini göstermektedir.

Münafıklığın kimler arasında ne zaman başladığıyla ilgili olarak Kur'an Yolu tefsirinde Hz. Peygamber'in Medine hayatı başladığında bazı Yahudilerin menfaatleri icabı İslâm'ı kabul etmiş gibi göründükleri kaydedilmektedir.³²

"Muâhât ve Medine sözleşmesinin yapıldığı dönemlerde Yahudilerin ahbârı, peygamberliğin kendilerinden alınıp Araplara verilmesinden dolayı Hz. Peygamber'e haset ve kinlerinden düşmanlık yapmaya ve saldırmaya başladı. Evs

²⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, ed. Bedreddin Çetiner (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Merdâ" 15; "Tefsir" Âl-i İmran, 15.; Muhammed b. Tâhir İbn Âşûr, *Tefsiru't-tahrîr ve't-tenvîr*, (Tunus: Dâru Sahnûn li'n-Neşr ve't-Tevzi', 1984), 1/264.; H. Ahmet Sezikli, "Münafık", Hz. Peygamber Döneminde Münafıklar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Yayın Matbaacılık, 2006), 31/268.

³⁰ İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-nebevîyye*, 2/842.

³¹ İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-nebevîyye*, 2/1317-1331; İsmail Yiğit, "Tebük Gazvesi" , *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Yayın Matbaacılık, 2011), 40/228-230.

³² Hayreddin Karaman vd, *Kur'an Yolu*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2003), 2/89.

ve Hazrec'ten bazı müşrikler de münafıklık etmeye ve Yahudilerle işbirliği yaptı. Yahudilerin âlimleri Hz. Peygamber'i zor durumda bırakmak, Müslümanların zihnini karıştırmak, hakkı gizlemek ve hakla batılı karıştırmak için sorular sormaktaydılar. Kur'an-ı Kerim'de onların bu sorularına cevap mahiyetinde âyetler nazil olmaktadır.³³ Tespit edebildiğimiz kadarıyla Yahudi münafıklar konusuna el-Bakara, Âl-i İmrân ve el-Mâide Sûrelerinin bazı ayetlerde değinilmektedir.

2.1. el-Bakara ve Âl-i İmrân Sûresinde Yahudi Münafıklar

Yahudilerin âlimlerin bazıları İslam'a girmiş gibi görünüyor ve münafıklık yapıyordu. Kaynuka kabilesinden münafıklık yapan din adamları Sa'd b. Hanîf, Zeyd b. el-Lusayt, Nu'mân b. Evfâ İbn Amr, Osman b. Evfâ, Peygamberimizin münafıkların büyüklerinden dediği Râfi' b. Huraymile, yine kâfirlerin büyüklerinden şeklinde tanımlanan Rufâa b. Zeyd b. et-Tâbût, Silsile b. Behrâm ve Kinâne b. Sûriyâ'dır. Bu münafıklar mescid-i nebî'ye geliyor, Müslümanların sözlerini dinliyor, onlarla ve İslam'la alay ediyorlardı. Hz. Peygamber onların aralarında konuşmalarını ve fısıldaşmalarını görünce mescitten çıkarılmalarını emretti. Bunun üzerine sahabiler, Neccar oğullarından Amr b. Kays ve Râfi' b. Vudeya'yı; diğer kabilelerden Zeyd b. Amr, Kays b. Amr b. Sehl, Hâris b. Amr ve Zuvey b. Hâris'i mescitten çıkardılar.³⁴ el-Bakara Sûresinin ilk yüz âyeti bu Yahudi âlimler ve Evs ve Hazrec'ten münafıklar hakkında nazil olmuştur. el-Bakara 6. âyette İNَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ şeklinde anlatılan kâfirler de bu Yahudi âlimlerdir. Bunlar bu münafıkça tavırlarıyla Müslümanlarla Yahudiler arasındaki ilişkileri ıslah ettiklerini iddia etmekte; Yahudilerle baş başa kaldıklarında ise "Biz sizinleyiz" demekteydiler.³⁵ İbn Hişâm'ın nakilleri Yahudilerin münafık ve kâfirlerinin kimlikleri ve faaliyetlerini açıklamaktadır.

İbn Habib Yahudilerden özellikle de ahabârın münafık olanlarıyla ilgili olarak: "Yahudi Kaynuka oğulları ahabârından zahiren İslam'a giren ve bununla kendilerini korumaya alanlar Sa'd b. Hanîf, Zeyd b. el-Lusayb, Nu'mân b. Evfâ, Rifâe b. Zeyd b. et-Tâbût, Silsile b. Berhâm ve Kinâne b. Sûyirâ'dır. Hz. Peygamber Tebuk savaşındayken ölümünü haber alınca: "Bugün nifakı çok güçlü bir münafık öldü." buyurduğu Râfi' b. Hureymile de bunlardandı. Bunlar Müslümanların konuşmalarını dinliyorlar ve Müslüman olduklarını

³³ İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-nebeviyye*, 1/573; Muhammed b. Ömer el-Vâkîdî, *Kitâbu'l-meğâzi*, thk. Marsden Jones (Londra: y.y., 1966), 1/216.

³⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-nebeviyye*, 1/587-589.

³⁵ İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-nebeviyye*, 1/590-593.

açıklıyorlardı.”³⁶ demektir. Ayrıca Benî Nadîr kuşatması sırasında Yahudilere İbn Übey’in elçileri olarak giden Suveyd ve Dâ’is’in de Kaynuka oğulları Yahudilerinden olduklarını kaydetmektedir.³⁷

Yahudilerin münafıklaşma temayüllerini ve bu konudaki ilk faaliyetlerini el-Bakara Sûresiyle ilgili esbâb-ı nüzul rivayetlerinden ve el-Bakara 8-20. âyetlerle ilgili tefsirlerde aktarılanlardan anlayabiliriz.

el-Bakara Sûresinin ilk bölümlerinin esbâb-ı nüzülüyle ilgili rivayetlerde muhatapların Yahudi lider ve âlimler olduğu nakledilmektedir.³⁸ Mukâtil b. Süleyman’a göre el-Bakara Sûresi 8-20. ayetler Tevrat ehlinde münafıklar hakkında nazil olmuştur. Bunlar Abdullah b. Übey b. Selul, Ced b. Kays, Hâris b. Âmir, Muğîs b. Kuşeyr ve Amr b. Zeyd’den oluşmaktadır.³⁹ Bu münafıkların kalbinde Allah Teâlâ ve Hz. Muhammed’le ilgili şüphe bulunmaktadır. Allah da onların şüphesini arttırmıştır. Bunlar günah işlemelerine rağmen kendilerini itaatkâr olarak tanımlamışlardı. Bu Yahudi münafıklara Münzir b. Muaz, Ebu Lubabe ve Muaz b. Cebel gibi Müslümanlar: “Siz de Abdullah b. Selam ve arkadaşları gibi iman edin.” dediklerinde: “Biz bu cahiller/sefipler gibi iman etmeyiz.” demişlerdi. Yine bu tipler Müslümanlarla karşılaştıklarında “Muhammed’e iman ettik derler” fakat Ka’b b. Eşref gibi liderleriyle baş başa kaldıklarında: “Biz sizin dininizdeniz, Muhammed ve ashabıyla alay ediyoruz.” demekteydiler. Dahhâk’ın da (ö. 105/723) bu münafıkların Yahudilerden olduklarını söylediği nakledilmektedir.⁴⁰ Mukâtil’e göre يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي َخَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ َ kâfirler hakkında nazil olmuştur.

el-Bakara 8-14. âyetlerde anlatılan münafıklar Yahudiler ve müşriklerden kardeşleriyle baş başa kaldıklarında “biz sizinleyiz” diyorlardı. Taberî’nin tercihine göre bu âyetlerde anlatılanlar muhacirler arasında yaşayan münafıklardır. Bunlar

³⁶ Ebu Ca’fer Muhammed b. el-Bağdâdî İbn Habîb, *el-Muhabber*, thk. Eliza Lichtenstater (Beyrût: Dâru’l-İfâkî’l-Cedîde, 2009), 470. Ebû’l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî Müslim, *Sahîhu Müslim*, ed. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), “Sıfatu’l-Münâfikîn”, 15.

³⁷ İbn Habîb, *el-Muhabber*, 470.; Demircan, *Hiz. Peygamber Devrinde Münafıklar*, 115-116.

³⁸ Ebu’l-Hasen b. Süleyman Mukâtil, *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*, thk. Ahmed Ferid (Beyrût: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1424), 1/28-30.; Taberî, *Câmiu’l-beyân*, 1/221-22; Mekkî b. Ebî Talib, *el-Hidâye*, 132-140; Ebû’l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habib el-Mâverdî, *en-Nüket ve’l-uyûn*, thk. Abdulsansûr b. Abdurrahman (Beyrût: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye-Müessesetü’l-Kütübî’s-Sekâfi, ts), 1/64-65.

³⁹ Mukâtil, *Tefsîr*, 1/31-32. Abdullah b. Übey genel kabul gören görüşe göre Evsli bir müşrikten münafıklaşan ve nifak hareketinin liderliğini yapan kişidir. Ancak Mukâtil’in buradaki ve diğer yerlerdeki bazı ifadelerine göre o bu şahsı Yahudi münafık olarak kabul ettiği anlaşılmaktadır. Ancak buradaki durum onun böyle bir anlayışta olmasından ziyade eserdeki müstensih hatasından da kaynaklanıyor olabilir.

⁴⁰ Mukâtil, *Tefsîr*, 1/33-36; Mekkî b. Ebî Talib, *el-Hidâye*, 1/158-168.

Müslümanlarla Ehl-i kitap arasındaki ilişkileri düzeltmeye çalıştıklarını iddia ediyorlardı. İbn Abbas'a (öl. 68/687-88) göre el-Bakara Sûresi 14. âyette ikiyüzlülük yaptığı anlatılanlar Yahudilerden bir gruptur.⁴¹ 6. âyetteki "kâfirler" Kelbî'ye (ö. 146/763) göre Yahudilerdir.⁴² Mâverdî'nin nakillerine göre 6. âyetteki kâfirlerin Medine etrafındaki Yahudiler, müşrikler, Hendek savaşına katılan kabileler olduğu nakledilmiştir. "Sefihler" olarak küçümsenenler Ehl-i kitaptan iman edenler, 14. âyetteki şeytanlardan kast edilenler ise Yahudi liderleridir.⁴³ el-Bakara 6 ve 7. âyetlerde bahsedilen kâfirlerin Mekke müşrikler ve Hendek savaşına katılan müşrik kabileler olduğu söylenmekle birlikte âyetlerin siyak ve sibakına uygun olan görüş Yahudi liderler olmasıdır.⁴⁴ el-Bakara Sûresinin ilk âyetlerinde iman edenlerin özellikleri anlatılmaktadır. Bu iman edenlerin Araplardan iman edenler olduğu gibi Ehl-i kitaptan iman edenler olduğu da nakledilmektedir.⁴⁵

İbn Abbas'a göre el-Bakara'nın ilk yüz âyetinin Yahudilerin liderleri olarak bilinen ahbâr ve Evs ve Hazrecten münafıklar hakkında nazil olmuştur. Bunlar Müslümanlarla Ehl-i kitap arasındaki ilişkileri düzeltmeye çalıştıklarını iddia ediyorlardı Bunların Ehl-i kitabın münafıkları olduğu da nakledilmektedir.⁴⁶ Kurtûbî de kâfirlerin İbn Abbas ve Kelbî'ye göre Yahudi liderler, sefih ifadesiyle Ehl-i kitaptan inanların kast edildiği nakletmektedir.⁴⁷ İbn Âşûr'a göre bu âyetlerde anlatılan münafıkların bir kısmı Yahudilerden, kalanları ise komşuları olan Araplardan oluşmaktadır.⁴⁸ İbn Âşûr eserinin başka sayfalarında bu ayettekilerin münafıklık yapmalarının kendilerince haklı mazereti olduğunu düşünen Yahudi münafıklar olduğunu kaydetmektedir.⁴⁹ İzzet Derveze'ye göre 14. âyetteki "şeytanlar" ifadesi Yahudi liderleri anlatmaktadır. Yahudiler, müttefikleri olan münafıklara akıl hocalığı yaparak onları yönlendirmekteydi.⁵⁰

⁴¹ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 1/275-307.

⁴² Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed el-Vâhidî, *el-Vasît fi tefsîri'l-Kur'âni'l-mecîd*, thk. Adil Ahmet Abdulmevcûd vd (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415), 1/83-93.

⁴³ Mâverdî, *en-Nüket ve'l-uyûn*, 1/71-76.

⁴⁴ Bk. Mekki b. Ebî Talib, *el-Hidâye*, 1/134; Mâverdî, *en-Nüket ve'l-uyûn*, 1/72.

⁴⁵ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 1/243-255; Mekki b. Ebî Talib, *el-Hidâye*, 1/134; Mâverdî, *en-Nüket ve'l-uyûn*, 1/70.

⁴⁶ Celâleddin Abdurrahman es-Suyûtî, *ed-Durru'l-mensûr fi't-tefsîri bi'l-me'sûr*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî (Kahire: Merkezu Hicr, 2003), 1/153-168.

⁴⁷ Abdullah b. Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi'u li ahkâmi'l-Kur'ân*, thk. Abdullah b. Abdu'l-Hasen et-Türkî (Beyrût: Müessesu'r-Risâle, 1427), 1/218, 311.

⁴⁸ İbn Âşûr, *et-tahrîr ve't-tenvîr*, 1/2363-265.

⁴⁹ İbn Âşûr, *et-tahrîr ve't-tenvîr*, 2/22.-23.

⁵⁰ İzzet Derveze, *et-Tefsîru'l-hadîs* (Tunus: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1421), 6/134-137.

Esbâb-ı nüzul rivayetlerinin yanı sıra tefsirlerde aktarılan bu bilgileri de dikkate aldığımızda İbn Abbas'tan nakledilen el-Bakara ilk yüz civarındaki âyetin Yahudilerle ilgili nazil olduğu görüşünün isabetli olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda el-Bakara Sûresi'nin ilk âyetlerinde özellikle Yahudilerin liderlerinin, kâfirlerinin, münafıklarının ve iman eden Abdullah b. Selam gibilerden bahsedildiği görülmektedir. 8-20. âyetlerde nifakları anlatılanlarla ilgili en doğru izahın da Yahudilerin münafıkları olduğu yönündeki İbn Âşûr'un açıklaması olduğu görülmektedir. Münafıkların "Biz Yahudilerle ve Müslümanlar arasındaki ilişkilerin ıslahını istiyoruz, bunun için gayret ediyoruz" şeklindeki mazerete dayalı izahları da bu bağlamda daha anlamlı olmaktadır. Yahudi münafıkların ilim sahibi oldukları için Arapların kendilerine duydukları saygıyı kötüye kullanarak İslam'a girme konusunda karar verememiş olanları etkileyerek nifaka sürükledikleri anlaşılmaktadır.

Bakara ilk 20 âyetin Yahudi münafıkları, İsrailoğullarından iman eden Abdullah b. Selâm ve arkadaşlarını, Yahudilerden hakikati anladıktan sonra açıkça küfrü tercih edenleri anlattığını Medine'deki Yahudi-müslüman-müşrik ilişkilerini dikkate almadan Mekke'li müşrikler, Abdullah b. Übey liderliğindeki münafıklar üzerinden açıkladığımızda hem ilgili âyetler hem de Medine'de yaşananlar yanlış ve eksik anlaşılmış olmaktadır. Tefsir faaliyeti sadece rivayetleri nakletmeyi değil, bu rivayetleri nüzûl-sîret çerçevesinde doğru tahlil edip, isabetli sonuçlara gitmeyi gerekli kılmaktadır. Aksi takdirde bu örneklerde de olduğu gibi birçok âyet anlamı yanlış takdir edilebilmektedir.

el-Bakara 27. âyette *الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ* şeklinde Allah'a verdikleri ahdi bozanlar eleştirilmektedir. Bunlar bir görüşe göre el-Bakara 6. âyetten itibaren eleştirilen Yahudilerden kâfirler ve münafıklardır. Taberî'nin tercihinine göre âyetlerde muhacirler arasında yaşayan Yahudilerin ahabârı ve bunlara yakın olup diğer İsrailoğullarıyla birlikte şirk inançlarına devam eden münafıklar da eleştirilmektedir. Sûrenin başından itibaren bu iki sınıf anlatılmaktadır. el-Bakara Sûresinin 6. âyetinden Hz. Âdem kıssasından sonraki ayetlere kadar olan bölümde özellikle Yahudilerin kâfir ve münafıkları anlatılmıştır. Gidişatları bunlara benzeyenler de bu ayetlerin mesajı kapsamındadır.⁵¹ Âyetle ilgili bilgi ve yorumlardan Bakara Sûresinde eleştirilen münafıkların Yahudi ahabârı olduğu öne çıkmakla birlikte Medineli müşriklerden nifaka başlayanların da âyetlerin kapsamına girdiği anlaşılmaktadır. İbn Übey ve çevresi Bedir'den sonra nifak hareketine katıldıkları için bu âyetlerle ilişkilendirilmeleri tarihen tutarlı değildir.

⁵¹ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 1/436-438.

Bu durumda Medine’de nifakın ilk olarak Yahudiler arasında çıktığı görüşünün doğruluğu ortaya çıkmaktadır. İbn Übey ve taraftarlarının kitlesel ve açıkça yaptıkları faaliyetler Kur’an ve siyerde daha çok öne çıktığı için maalesef Yahudi münafıklar konusu neredeyse unutulmuş, Medine’nin şartları, Hz. Peygamber’in mücadelesi ve bunlarla ilgili ayetler de eksik anlaşılmıştır.

el-Bakara Sûresi 76 ve 77. Âyetlerde Yahudilerin Müslümanlarla bir araya geldiklerinde “Biz de aynen sizin gibi inanıyoruz” dedikleri; baş başa kaldıklarında ise bu yaptıklarının Müslümanlara kendilerine karşı koz vermek olduğunu itiraf ederek kendilerini eleştirdikleri anlatılmaktadır. Mukâtil’in naklettiğine göre Yahudiler müttefikleri ve sütkardeşleri olan sahabiler kendilerine “Siz Hz. Muhammed’le ilgili bilgileri Tevrat’ta buluyor musunuz” diye sorduklarında “Evet, buluyoruz, o gerçek peygamberdir” demişlerdi. Bunu duyan Yahudi liderler onları bu bilgileri söyledikleri için eleştirdiler.⁵² İbn Hişâm’ın rivayetine göre de âyetlerin muhatapları Müslümanlarla karşılaşıncı: “Hz. Muhammed’e iman ediyoruz, fakat o size has bir peygamberdir.” diyen ancak baş başa kaldıklarında ise: “Beklediğimiz peygamber Araplar arasından çıktı. Siz onun Tevrat’ta anlatılan ve iman etmemiz gereken peygamber olduğunu biliyorsunuz. Fakat onu inkâr edin ve bu bilgileri Müslümanlara anlatmayın.” diyen Yahudilerdir. İbn Abbas’a göre bunlar küfür ve nifak ehli liderlerinin yönlendirmeleriyle böyle davranan Yahudilerin münafıklarıdır.⁵³ Mukâtil’in Yahudilerle Müslümanlar arasındaki ittifak ve sütkardeşliğinin ilişkilere nasıl yansıdığını aktarması Medine’nin şartlarını ve Yahudilerin nifaklarının boyutlarını göstermesi açısından önem arz etmektedir.

İbn Âşur’a göre Yahudi münafıklar Hz. Peygamber’den uzak kaldıklarında ona açıkça küfrediyorlardı. Beraber olduklarında ise Arapça’daki râinâ kelimesine benzeyen İbranca’da küfür ifade eden “işitmez olasıca” gibi anlama da gelen bir kelime telaffuz ediyorlardı. el-Bakara 104. âyetle bunların gerçek yüzü açığa vurulmuştur.⁵⁴ Yahudilerden Abdullah b. Sayf, Adiy b. Zeyd ve Hâris b. Avf’ın birbirlerine “Müslümanları dinlerinde şüpheye düşürerek irtidat ettirmek ve bizim gibi davranmaları için Muhammed’e ve ona indirilenlere sabahleyin iman edip, akşamleyin inkâr edelim” demeleri üzerine Âl-i İmrân, 3/71-73. âyetler nazil olmuştur.⁵⁵ Seâlibî’ye (ö. 875/1471) göre bu ikiyüzlülüğü yapanlar ahabardan

⁵² Mukâtil, *Tefsîr*, 1/59.

⁵³ Taberî, *Câmiu’l-beyân*, 2/144-151; Mâverdî, *en-Nüket ve’l-uyûn*, 1/18-149.

⁵⁴ İbn Âşûr, *et-tahrîr ve’t-tenvîr*, 1/650.

⁵⁵ İbn Hişâm, *es-Sîretu’n-nebevîyye*, 1/612; Mâverdî, *en-Nüket ve’l-uyûn*, 1/400-401; İbn Âşûr, *et-tahrîr ve’t-tenvîr*, 2/269.

bazıdır.⁵⁶ Arslantaş'ın tesbitine göre Yahudi münafıklar özel toplantılar düzenleyerek Müslümanlar aleyhine değişik plan ve komplolar üzerine de konuşuyorlardı. Müslümanları aldatmak için İslam'a girip geri çıkma şeklinde nifakta bulunuyorlardı. Medine'de Yahudilerden özellikle dini konularda bilgi sahibi olan bazı kimseler, kendi aralarında anlaşarak İslamiyet'e karşı objektif bir yaklaşım içinde olduğu izlenimi vererek Hz. Muhammed'in tebliğ ettiği hususları onaylayan bir tavır takınmakta, bir süre sonra da inkâr yoluna gitmekteydi. Böylece Kur'an ve İslamiyet hakkında kuşku uyandıracak olan bu kimseler, hem Yahudilerin bu mesaja yönelik ilgilerinin önüne geçecek hem de inancı henüz güçlü olmayan mü'minleri saptırmış olacaktı.⁵⁷

Â-i İmrân 118-120. âyetlerde sahabilere Müslüman olmayanları veli edinmeleri yasaklanmakta, inkârcıların devamlı Müslümanların kötülüğünü istedikleri fakat "Biz de İslam'a iman ettik" dedikleri ancak içlerinde çok büyük düşmanlık besledikleri anlatılmaktadır. İbn Atiyye (ö. 383/993), Seâlibî ve Suyûtî'nin (ö. 911/1505) nakillerine göre bu âyetlerle sahabilere cahiliye döneminde aralarında ittifak ve himaye sözleşmesi bulunan kâfirleri, Yahudileri ve Yahudilerin münafıklarını yakın dost edinmeleri yasaklanmıştır. İbn Atiyye'ye göre âyet her ne kadar Arap münafıklarla ilgiliymiş gibi açıklansa da aslında Arap münafıklarla bir alakası bulunmamaktadır.⁵⁸

Taberî ve Suyûtî'nin nakillerine göre Yahudi Levzanoğullarından Hz. Peygamber'in iblise benzettiği Nebtel b. Hâris'in, Hz. Peygamber'in meclisine katıldığı, onun sözlerini Yahudi ve münafık arkadaşlarına aktararak muhbirlik yaptığı nakledilmektedir. Onun Hz. Peygamber'i üzen ve endişeye sevk eden bu davranışı Kur'an'da eleştirilmiştir.⁵⁹

2.2. el-Mâide Sûresinde Yahûdi Münafıklar

Yahudi münafıklarla ilgili olarak açıklanan âyetlerden bazıları İbn Atiyye'nin Ahbâr suresi olarak da isimlendirildiğini söylediği⁶⁰ el-Mâide suresinde bulunmaktadır. Kaynuka, Nadîr ve Kureyza kabilelerinin sürgün ve

⁵⁶ Abdurrahmân b. Muhammed b. Mahlûf es-Seâlibî, *el-Cevâhiru'l-hisân fi tefsîri'l-Kur'ân*, thk. Ali Muhammed Muavvid vd. (Beyrût: Dâru l-hyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1997), 1/59-62.

⁵⁷ Arslantaş, *Hz Muhammed döneminde Yahudiler*. 158-159, 162, 173.

⁵⁸ Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Atiyye el-Endelûsî İbn Atiyye, *el-Muharru'l-vecîz fi tefsîri kitâbillahi'l-azîz*, thk. Abdusselâm Abdüşşâfi Muhammed (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2001), 1/496-498; Suyûtî, *ed-Durru'l-mensûr*, 3/736-737; Seâlibî, *el-Cevâhiru'l-Hisân*, 1/97.

⁵⁹ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 11/534-539; Suyûtî, *ed-Durru'l-mensûr*, 11/535-538; Arslantaş, *Hz Muhammed Döneminde Yahudiler*. 174.

⁶⁰ İbn Atiyye, *el-Muharru'l-vecîz*, 3/498.

cezalandırılmalarından sonra nazil olan bu sûrede Yahudilerden ve münafıklarından bahsedilmesi Medine'deki Yahudi varlığının etkin bir şekilde devam ettiğini göstermektedir.

el-Mâide 41. âyette inanmadıkları halde inandık diyen ve küfre koşturanlardan bahsedilerek Hz. Peygamber'e onların bu tavırlarından dolayı üzülmemesi gerektiği açıklanmaktadır. Zemahşeri'nin naklettiğine göre Hz. Peygamber'i kötü niyetle dinleyenler, sözlerini çarpıtanlar ve İslam'a düşmanlık yapan ahabârın etkisiyle hareket eden Kureyzalılar ve Hayberliler olduğu söylenmiştir.⁶¹ İbn Atiyye 41. âyetin ensardan Ebû Lübâbe hakkında indiği söylenmiş olsa da bu rivayetin âyetin siyakına uygun olmadığını söylemektedir. Mücahid (ö. 103/721) ve Abdullah b. Keşir'e (ö. 120/737) göre muhataplar diğer Yahudilere kulak verip dinleyen iman iddiaları dudaklarından içeri girmeyen Yahudi münafıklardır.⁶² İbn Âşûr'a göre bu münafıkların Yahudilerden olup zânilere recm cezasını uygulamak istemeyen Yahudilerle birlikte hareket edenler olması da mümkündür. Aynı şekilde bu Yahudi münafıkların küfürlerini izhar etmeye bahane için Hz. Peygamber'in Tevrat'taki recm ayetini bilememesini bekledikleri de söylenebilir. Hz. Peygamber bunların ve diğerlerinin küfre koşturmalarından üzüldüğü için Allah Teâlâ onun kalbini inşirah etmek ve rahatlatmak için bu ayeti inzal etmiştir.⁶³ Konuyu münafıklar olarak açıklayan Abduh'a göre bu ayetteki münafıkların Yahudi münafıklar olduğu da söylenmiştir. Genel anlamda münafıklar olduğu görüşünü kabul ettiğimizde Yahudi münafıklar da ayetin kapsamına girmiş olmaktadır. Bunlar Müslümanlar arasındaki casuslardı. Reislerine ve İslam düşmanlarına bilgi aktarıyordu. Hz. Peygamber'in sözlerini yalanlama, tahrif ve şüpheli bilgi elde etmek için dinliyorlardı. Hz. Peygamber'in sözlerini naklederken tahrif, eksiltme ve ziyadeleştirme yapıyor Medineli Yahudilere ve Fedek'teki Yahudilere itaat edip onların söylediklerine kulak veriyorlardı.⁶⁴ Rivayetler ve izahlardan Yahudilerin bir kısmının casusluk amaçlı iman etmiş gözükerek sahabelerle birlikte Hz. Peygamber'i dinlediği ve diğer Yahudilerin İslam'a düşmanlıkta kullanmaları için Hz. Peygamber'in sözlerini tahrif ettiği anlaşılmaktadır.

⁶¹ Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer ez-Zemahşeri, *el-Keşşâf 'an hakâiki't-tenzîl* (Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 2008), 2/235-236.

⁶² İbn Atiyye, *el-Muharru'l-vecîz*, 3/498-500.

⁶³ İbn Âşûr, *et-tahrîr ve't-tenvîr*, 6/195-199.

⁶⁴ Muhammed Abduh, *Tefsîru'l-menâr* (Kâhire: Dâru'l-Menâr, 1947), 6/388-390.; Ahmed Mustafa el-Merâgî, *Tefsîru'l-Merâgî* (Mısır: Mektebetu ve Matbaatu Mustafa el-Bâbî el Halebî ve Evlâdihî, 1365), 6/118-119. genel olarak münafıklar şeklinde açıklamaktadır. ancak bağlam ve izahlardan Yahudi münafıklar olduğu anlaşılıyor.

el-Mâide 57-58. âyetlerde sahabilere İslam'ı oyun v eğlence yerine koyan, ezanla alay eden Ehl-i kitabı ve kâfirleri velî edinmeleri yasaklanmaktadır. Taberî, Suyûtî ve Merâğî'nin naklettikleri rivayetlere ve izahlara göre Allah Teâlâ Müslümanlardan İslam'ı alaya alan Ehl-i kitabı ve kâfirleri velî (üst ve dost) edinmelerini yasaklamakta ve "Eğer iman ediyorsanız özellikle bu konuda Allah'tan sakının" buyurmaktadır. Bunları ve aynı şekilde davranan müşrik kâfirleri yardımcı, kardeş ve halif/müttefik kabul etmek doğru değildir. Onlar görünüşte mü'minlere sevgi, sadakat ve dostluk gösterecekler de aslında sadece zarara uğramalarını isterler. Veli edinilmeleri yasaklananlar küfürlerinde devam etmekle birlikte İslam'ı oyun ve eğlence konusu haline getirmek için zahiren Müslümanlara İslam'a inandıklarını söylüyor, kısa bir zaman sonra da küfre dönüyorlardı. İbn Abbas bazı Müslümanların sevdiği Yahudilerin münafıklarından olan Rufâe b. Zeyd b. et-Tâb'ut ve Suveyd b. el-Hâris'in böyle davrandıklarını söylemektedir. Bunlar liderleriyle baş başa kaldıklarında "biz sizinle" diyorlardı.⁶⁵ İman kâfirlerle velayeti inkârı gerektirdiği için sahabilerin Yahudilerle velâyet ilişkilerini sonlandırmaları gerekmektedir.⁶⁶

el-Mâide 61. âyette daha önceki âyetlerde sözü edilenlerin Müslümanların yanına geldiklerinde iman ettik demelerine karşılık gerçekte kâfir olarak gelip kafir olarak gittikleri, Allah'ın bunların gizlediklerini çok iyi bildiği açıklanmaktadır. Bu âyette anlatılanlar da Allah'ın kendilerinin münafıklıklarını bilmeyeceğini zanneden günah ve küfre koşarak giden, liderleriyle baş başa kaldıklarında küfürlerine dönen Müslümanlar arasında yaşayan Yahudilerin hâkimleriydi. Bu şahıslar haram yemekte, helal ve haram sınırlarını ihlal ederek rüşvet almaktaydılar. 63. âyette kendi dinlerine bağlı kalan ve toplumun yöneticileri olan rabbani ve ahbâr sınıfından âlimler bu yanlışları yapanlara engel olmadıkları için eleştirilmektedirler.⁶⁷ Hz. Peygamber Allah Teâlâ'nın münafıklık yapan bu Yahudilerin gerçek yüzlerini açığa çıkarmasını beklemekteydi⁶⁸ Bunların kalpleri katılmış olduğu için aslında iman iddiaları kalplerine bir an bile nüfuz etmemişti.⁶⁹ Reşid Rıza'ya göre el-Mâide 65. âyette iman edip takvalı olsalardı günahlarının affedilip cennete girecekleri anlatılanlar da Medine ve civarında yaşayan Yahudilerin münafıklarıdır⁷⁰

⁶⁵ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 8/533-539; Suyûtî, *ed-Durru'l-mensûr*, 5/364-367; Merâğî, *Tefsîru'l-Merâğî*, 6/144-147.

⁶⁶ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2/259-260.

⁶⁷ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 8/546-552; Mekki b. Ebî Talib, *el-Hidâye*, 1795-1796; Suyûtî, *ed-Durru'l-mensûr*, 5/370-374.

⁶⁸ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2/263.

⁶⁹ İbn Âşûr, *et-tahrîr ve't-tenvîr*, 6/247-248.

⁷⁰ Abduh, *Tefsîru'l-menâr*, 6/449-451.

Burada ele aldığımız âyetlerin en son nâzil olan sûrelerden olan el-Mâide Sûresinde bulunması Hz. Peygamber'in son yıllarında bile Medine'de hâlâ nüfuz sahibi, İslam'a muhalefetlerini sürdüren Yahudi ve müşrik varlığının devam ettiği göstermektedir. Bu bilgilerden üç Yahudi kabilesinin sürgün edilme ve cezalandırılmalarının bütün Yahudileri kapsamadığı ve hicretin ilerleyen yıllarında Medine'de müşrik varlığın devam ettiği de anlaşılmaktadır. Ayrıca el-Mâide 57. âyette müşriklerin velî edinmelerinin yasaklanması da şehirdeki müşrik varlığının devam ettiğini göstermektedir. Bütün bu bilgilerden âyetlerin doğru anlaşılması ve yorumlanması için nüzûl-siret ilişkisini merkeze alan ayrıntılı siyer bilgisine sahip olunmasının gerekliliğini anlaşılmaktadır.

Kaynaklarda Müslümanların Bedir zaferini kabullenemeyen Yahudi liderlerinden Ka'b b. Eşref'in Mekkeli müşriklerin yanına giderek onlara moral vermesi ve müşriklerin "Bizim mi yoksa Muhammed'in dini mi daha doğrudur" sorusuna "Sizin dininiz daha hayırlıdır, bunda sebat edin" demesi İslam düşmanlığının tevhide inanan, şirki reddeden Yahudileri ne kadar ilkesizliğe sürüklediğini açıklamaktadır.⁷¹ İbn Hişâm'ın da naklettiği gibi ensarın münafıkları Yahudilerle işbirliği yapmaktaydı.⁷² Münafıkların Medine'de etkin olmaları ve İslam aleyhindeki faaliyet yürütebilmelerinin önemli bir sebebi de Yahudilerin desteğidir.⁷³

Buraya kadar ele aldığımız âyetleri tefsirlerde yaygın anlatılan bilgiler doğrultusunda değerlendirdiğimizde el-Bakara'nın ilk yüz âyetinde eleştirilen kâfir ve münafıkların Mekkeli kâfirler, Ahzâb savaşına katılanlar ve Abdullah b. Übey etrafında oluşan münafıklar olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir. Ancak temel siyer kaynaklarında yer alan bilgiler ile Mukâtil, Taberî ve Mekkî b. Ebî Tâlib gibi müfessirlerin naklettiği bilgiler gerçek muhatapların Yahudi kâfirler, ahbârdan münafıklık yapanların ön planda olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde Âl-i İmrân ve özellikle el-Mâide Sûresinde Yahudi münafıkların planlı faaliyetlerinden bahsedildiği de görülmektedir. Bu muhataplar doğru anlaşılmadığında ilgili âyetler eksik tefsir edilmiş olmaktadır. Tüm bu eksik tefsir faaliyetleri Medine'deki süreçlerin yanlış anlaşılması, nifak hareketinin kimler tarafından başlatılıp sürdürüldüğü, Medine'deki Yahudi ve müşrik varlığının ne şekilde devam ettiği gibi konuların eksik anlaşılmasıyla sonuçlanmaktadır. Ayrıca bu eksik bilgi ve bakış açısı Hz. Peygamber'in mücadelesinin hangi zorlukları

⁷¹ Vâkidî, *Kitâbu'l-meğâzi*, 1/121-122; Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 4/137-139.

⁷² İbn Hişâm, *es-Siretu'n-nebeviyye*, 1/579.

⁷³ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, 3/77-78; 122; 167-170. Yahudi-Münafık işbirliği için Bk. Ömer Dumlu, "Yahûdî-Münafık İşbirliği Çerçevesinde Necvâ Kavramı", *Kur'an Mesajı: İlmî Araştırmalar Dergisi* 1/4 (1998), 49-54.

barındırdığı, âyetlerin olaylar üzerine anlık olarak vahyedilmesiyle Hz. Peygamber ve sahabilere nasıl rehberlik edildiği gibi hususların da eksik anlaşılmasıyla sonuçlanmaktadır.

Sonuç

el-Bakara Sûresinin ilk yüz âyetiyle ilgili bilgilerden de anlaşıldığı üzere nifak ilk olarak Yahudiler arasında başlamış ve münafıkça davranışları ilgili âyetlerde eleştirilmiştir. Bu bilgilere karşılık temel kaynaklara dayanmayan hatta ters düşen münafıklığın Abdullah b. Übey tarafından başlatıldığı şeklinde yaygın bir algı bulunmaktadır. Bu yaygın ancak doğru olmayan bilgi tefsirde temel referans kaynağı olarak kabul edildiği için Yahudi münafıkları konusu neredeyse unutulmuş ve âyetlerde bir anlam değişimi yaşanmış, Medine’de yaşanan süreçler doğru anlaşılmamış ve birçok âyet ilk anlamının dışında anlaşılmıştır. Âyetlerde ne anlatıldığı doğru bir şekilde tespit edilmediği için yapılan yorumlar da isabetli olmamaktadır.

Yahudi münafıklarının çoğunluğunun âlimlerinden oluştuğu anlaşılmaktadır. Tevrat’ta Hz. Peygamberle ilgili anlatılanları bildikleri için İslam’a girmeleri ve bu bilgileri halka açıklamaları gereken âlimler dini, sosyal ve ekonomik imkânlarını kaybetmeyi göze alamadıkları için hakikatleri açıklayıp açıklamamak ve İslam’a girip girmemek konularında kararsız kalmışlardı. Âlimlerin kendilerine göre bu kararsızlığı aşmak ve İslam hakkında şüphe tohumlarını ekmek için münafıklaştıkları söylenebilir. Bazı Yahudilerin casusluk amacıyla mü’min gözükerek sahabilerle birlikte Hz. Peygamber’i dinledikleri ve İslam’a düşmanlıkta kullanmaları için Hz. Peygamber’in sözlerini Yahudilere ulaştırdıkları görülmektedir.

Taberî’nin birçok âyetin tefsirinde bahsettiği muhacirler arasında yaşayan Yahudiler/İsrailoğulları Müslümanların en yoğun ve sıcak ilişkide bulunduğu Yahudileri anlatmaktadır. En yoğun tartışmalar, akrabalık, dostluk, siyasi ve ekonomik ilişkiler bunlarla kurulduğunu için özellikle Medine’nin ilk yıllarında nazil olan el-Bakara Sûresinin ilk bölümlerinin muhataplarının da bunlar olduğu görülmektedir. Bunların siyasi ve ekonomik çıkarlarını, akrabalık ve arkadaşlık ilişkilerini korumak gibi gerekçelerle münafıklaştıkları anlaşılmaktadır. Aynı şekilde Yahudileşmiş Araplar ve Yahudilere teslim edilen Arap çocuklarının da akrabalarıyla ilişkilerinin yıpranmaması için münafıklık yaptıkları söylenebilir.

En son nazil olan el-Mâide Sûresindeki Yahudi münafıkları anlatan âyetleri dikkate aldığımızda Medine döneminin sonlarında nüfus ve nüfuzları azalan Yahudilerin bir kısmının sürgün edilmemek için müslümanmış göründükleri

anlaşılmaktadır. Ayrıca Mekkeli müşriklerin “biz mi yoksa Muhammed mi daha doğru yoldadır” sorularına, tevhid ehli Yahudilerin “siz daha doğru yoldasınız” şeklinde cevap vererek tevhide karşı şirki savunmaları da siyasi hesap ve menfaatlerin onları ne kadar ilkesizliğe götürdüğünü çok net göstermektedir.

Yahudi münafıkları konusunun klasik tefsirlerin önemli bir kısmında, modern dönemdeki eserlerin ise genelinde dikkatlerden uzak kaldığı görülmektedir. Bu konunun birçok tefsirde yeterince yer almamasının sebepleri müfessirlerin ayrıntılı siyer bilgisine sahip olmamaları, rivayetleri değerlendirmede nüzûl-sîret ilişkisine gereken dikkati göstermemeleri, ve lafızlardaki âm ifadelere yoğunlaştığı için âyetlerin meşhur bilgiler üzerinden anlaşılması şeklinde sıralanabilir.

İlmi faaliyetlerindeki en büyük sorunlardan biri de yaygın bilgi ve algıların dışına çıkamamaktır. İlmî faaliyetler gelenekte ortaya konan birikime bağlılığı gerektirdiği gibi gerektiğinde yeni yaklaşımlara sahip olmayı ve unutulmuş bilgileri gündeme getirebilmeyi de gerektirmektedir. Aksi takdirde ilimde tekrar ve donukluk hâkim hâle gelmekte ve istenilmeden de olsa ilmi hayat durağanlaşmaktadır. Yahudi münafıklarla ilgili ulaştığımız bilgi ve sonuçlar erken dönem kaynaklarını hâkim algıların dışına çıkarak okuduğumuzda bize farklı bakış açıları sunan bilgileri bulabileceğimizi göstermektedir. Ayrıca ulaştığımız sonuçlar âyetlerin anlamının doğru tespiti ve tefsir tarihinde yaşanan anlam değişimlerinin takibi için nüzul-sîret ilişkisini temel alan kronolojik okunmanın önemini de göstermektedir.

Kaynakça

- Abduh, Muhammed. *Tefsîru'l-menâr*. Kâhire: Dâru'l-Menâr, 1947.
- Ali, Cevad. *el-Mufasssal fî târihi'l-'Arab kable'l-İslam*. 10 Cilt. Bağdad: y.y., 1413.
- Alper, Hülya. “Münafık”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 31. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Yayın Matbaacılık, 2006.
- Arslantaş, Nuh. *Hız Muhammed Döneminde Yahudiler*. İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Kur'an Araştırmaları Merkezi (KURAMER), 2016.
<http://ktp.isam.org.tr/ktp/recordview.php?idno=351687&ele=%3D&wYazarlar=Nuh+arslanta%C5%9F>
- Arslantaş, Nuh. “Hz. Peygamber'in Çağdaş Yahudilerin Sosyo-Kültürel Hayatlarına Dair Bazı Tespitler”. *İSTEM: İslâm San'at, Tarih, Edebiyat ve Mûsikîsi Dergisi* 6/11 (ts.), 9-46.

- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *Sahîhu'l-Buhârî*. ed. Bedreddîn Çetiner. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Çelikkol, Yaşar. "Cahiliye Döneminde Yesrib'in Etnik Yapısı (İlk Çağlardan M. 600 Yılına Kadar)". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi [Fırat Üniversitesi Dergisi: Sosyal Bilimler]* 15/1 (2005), 319-346.
- Demircan, Adnan. *Hız. Peygamber Devrinde Münafıklar*. İstanbul: Esra Yayınları, 1996.
- Derveze, İzzet. *et-Tefsîru'l-hadîs*. 10 Cilt. Tunus: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2. Basım, 1421.
- Derveze, İzzet. *Kur'an'a Göre Hız. Muhammed'in Hayatı*. çev. Mehmet Yolcu. 3 Cilt. İstanbul: Ekin Yayınları, 3. Basım, 1998.
- Dumlu, Ömer. "Yahûdî-Münafık İşbirliği Çerçevesinde Necvâ Kavramı". *Kur'an Mesajı: İlmî Araştırmalar Dergisi* 1/4 (1998), 46-54.
- Hamidullah, Muhammed. *İslam Anayasa Hukuku*. çev. Vecdi Akyüz. İstanbul: Beyan Yayınları, 1995.
- Hamidullah, Muhammed. *İslam Peygamberi*. çev. Salih Tuğ. İstanbul: İrfan Yayımcılık, 1991.
- İbn Âşûr, Muhammed b. Tâhir. *Tefsîru't-tahrîr ve't-tenvîr*. 30 Cilt. Tunus: Dâru Sahnûn li'n-Neşr ve't-Tevzi', 1984.
- İbn Atiyye, Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib el-Endelûsî. *el-Muharru'l-vecîz fî tefsîri kitâbillahî'l-azîz*. thk. Abdusselâm Abdüşşâfi Muhammed. 6 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2001.
- İbn Habîb, Ebu Ca'fer Muhammed b. el-Bağdâdî. *el-Muhabber*. thk. Eliza Lichtenstater. Beyrût: Dâru'l-İfâki'l-Cedîde, 2009.
- İbn Hişâm, Ebu Muhammed Abdulmelik. *es-Sîretu'n-nebeviyye*. thk. Mustafa es-Sekkâ vd. Şam: y.y., 2005.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmâil. *Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm*. thk. Mustafa es-Seyyid vd. 15 Cilt. Kahire: Müessesetu Kurtuba, 1421.
- İsfehânî, Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed Râgıb. *el-Müfredât fî garîbi'l-Kur'ân*. Kâhire: Dâru'l-Ma'rife, 1426.
- Karaman vd, Hayreddin. *Kur'an Yolu*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2003.
- Karakuş, Abdulkadir. *İman Esaslarıyla İlgili Kur'an Kavramları*, İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2020.
- Kurtubî, Abdullah b. Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi'u li ahkâmi'l-Kur'ân*. thk. Abdullah b. Abdu'l-Hasen et-Türkî. 24 Cilt. Beyrût: Müessesetu'r-Risâle, 1427.
- Mâverdî, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habib. *en-Nüket ve'l-uyûn*. thk. Abdulmansûr b. Abdurrahman. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye-Müessesetu'l-Kütübî's-Sekâfi, ts.
- Mekkî b. Ebî Talib, Ebu Muhammed. *el-Hidaye ilâ bulûgi'n-nihâye*. Câmiatü's-Şârika Külliyyatü'd-Dirâsâtî'l-Ulyâ ve'l-Bahsi'l-İlm, 2008.

- Merâğî, Ahmed Mustafa. *Tefsîru'l-Merâğî*. 30 Cilt. Mısır: Mektebetu ve Matbaatu Mustafa el-Bâbî el Halebî ve Evlâdihî, 1365.
- Mukâtil, Ebu'l-Hasen b. Süleyman. *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*. thk. Ahmed Ferid. 3 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1424.
- Müslim, Ebü'l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî. *Sahîhu Müslim*. ed. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 3 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Safa, Mustafa. "Hicret Öncesi Medine'de (Yesrib'de) Sosyal Ve Dini Hayat". *Toplum Bilimleri Dergisi* 6/12 (2012), 197-215.
- Seâlibî, Abdurrahmân b. Muhammed b. Mahlûf. *el-cevâhiru'l-hisân fî tefsîri'l-Kur'ân*. thk. Ali Muhammed Muavvid vd. 5 Cilt. Beyrût: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1997.
- Semhûdî, Ebü'l-Hasan Nureddin Ali b Abdullah b Ahmed. *Vefâü'l-vefâ bi ahbâri dâri'l-Mustafâ*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdulmecîd. 2 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.
<http://ktp.isam.org.tr/ktp/recordview.php?idno=178222&ele=%3D&wKitaplar=vafa&wYazarlar=Semhudi>
- Sezikli, H. Ahmet. "'Münafık', Hz. Peygamber Döneminde Münafıklar". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 31. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Yayın Matbaacılık, 2006.
- Suyûtî, Celâleddîn Abdurrahman. *ed-Durru'l-mensûr fî't-tefsîri bi'l-me'sûr*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. 17 Cilt. Kahire: Merkezu Hicr, 2003.
- Taberî, Ebû Cafer İbn Cerir Muhammed b Cerir b Yezid. *Câmiu'l-beyân an te'vili âyi'l-Kur'ân*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. B.y.: :Dâru Hicr, 1422.
- Vâhidî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed. *el-Vasît fî tefsîri'l-Kur'âni'l-mecîd*. thk. Adil Ahmet Abdulmevcûd vd. 3 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415.
- Vâkîdî, Muhammed b. Ömer. *Kitâbu'l-meğâzî*. thk. Marsden Jones. 2 Cilt. Londra: y.y., 1966.
- Yıldız, Abdullah. *Hiz. Peygamber ve Gizli Düşmanları Münâfıklar*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2000.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer. *el-Keşşâf 'an hakâiki't-tenzîl*. Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 2008.